

Ђурђина Т. Јовановић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за научноистраживачки рад
<http://orcid.org/0009-0008-0686-9221>

КОЛЕКСЕМЕ МОДАЛНОГ ИЗРАЗА *BE OBLIGED TO*²

Предмет овог рада јесте анализа колексема модалног израза *be obliged to* у енглеском језику. На основу становишта конструкционе граматике да конструкције представљају јединство форме и значења, дати израз спада у полусхематизоване менталне шаблоне. Анализа колексема израза *be obliged to* подразумева одређивање инфинитивних допуна, како оних које дата конструкција привлачи, тако и оних које одбија. Циљ овог рада јесте да истражи који глаголи имају већу вероватноћу да попуне празно место у испитиваној конструкцији. Истраживање је спроведено на онлајн канадском корпусу *The Canadian Strathy Corpus*, применом квантитативне методе под називом *анализа просјичких колексема*, као једном од метода у оквиру колострукционе анализе, коју су 2003. године развили Грис и Стефановић. Квалитативно анализирани резултати су показали да између глагола које конструкција највише привлачи, као и између глагола које конструкција највише одбија, постоји семантичка веза, заснована на значењу глагола и регистру ком припадају. Запажено је, такође, да се ове две групе глагола међусобно разликују и да показују да се испитивана конструкција најчешће употребљава у формалном језику како би означила обавезе по чијем испуњењу агенс нешто губи, као и обавезе које се тичу вербалних радњи.

Кључне речи: конструкциона граматика, конструкција, *be obliged to*, инфинитив, колострукциона анализа, корпусна анализа

1. Увод

Значење обавезе се у енглеском језику може исказати на различите начине, на пример, модалним глаголима као што су *must* и *have to*, или чак лексичким глаголима као што су *force*, *compel*, *oblige*, итд. У овом раду фокусираћемо се само на лексички глагол *oblige*, тачније, на конструкцију коју он формира када му претходи помоћни глагол *be*, а иза њега следи инфинитив са партикулом *to*. У овој конструкцији, лексички глагол *oblige* се налази у облику прошлог партиципа *obliged*, али који, како то наводе Бајбер и др. (2002: 335), има функцију придева, односно именског дела предиката, док зависна нефинитна клауза уведена партикулом *to* представља придевску допуну (*adjective complement clause*). Међутим, при учењу енглеског језика као страног, може се јавити проблем у виду непознавања правилне употребе ове конструкције. Другим речима, може се десити да полазници не знају који инфинитиви глагола могу да попуне празно место у конструкцији. Овај рад ће, из тог разлога, покушати да установи колексеме дате конструкције, односно да одреди инфинитиве који могу да се јаве у датој конструкцији.

Са теоријског аспекта конструкционе граматике, конструкција је формално-значењски спој, чије се значење не може предвидети на основу њених саставних делова (Голдберг 1995: 4). То значи да значење саме конструкције превазилази

¹ djurdjina.jovanovic@filum.kg.ac.rs

² Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2024. години број 451-03-66/2024-03/200198).

комбинована значења њених делова, као што је, на пример, случај са идиомима. Исто тако, значење конструкције не може се предвидети на основу њене форме, јер, на пример, постоје случајеви где се одређене врсте речи налазе на позицијама на којима их не очекујемо, као у примеру *all of a sudden* (Хилперт 2014б: 10). Дакле, значење конструкције не зависи у потпуности од њене форме и значења њених саставних делова, што значи да конструкције могу имати своја, сопствена значења. Међутим, Мартин Хилперт (2014б: 29) тврди да „синтаксички облик (форма) реченице наводи слушаоце да разумеју ово непредвидиво значење“, што значи да синтаксички обрасци, попут лексичких јединица, такође имају значење сами по себи, које нам може помоћи да разумемо значење конструкције. Резултативна конструкција (нпр. *John ran his feet sore*), на пример, образац је са празним местима које треба попунити неким лексичким јединицама, и овај образац сам по себи носи значење „X узрокује да Y постане Z“, независно од лексичких јединица које та празна места попуњавају. Ово је у директној вези са принципом „коерције“ (*coerce, coercion*): „Ако је лексичка јединица семантички некомпатибилна са својим морфосинтаксичким контекстом, значење лексичке јединице се повињује значењу структуре у којој се налази“³ (Микаелис 2004: 25). Дакле, одређене језичке структуре имају сопствене синтаксичке и семантичке карактеристике и оне утичу на семантичке и синтаксичке карактеристике глагола и осталих елемената који се у њима нађу. Другим речима, ради се о језичким структурама које „приморавају одређени глагол да се комбинује са одређеним комплементом са којим се не мора обавезно користити у некој другој конструкцији и тако добије нешто другачије смисао (значење) у односу на онај који има када се користи у некој другој конструкцији“ (Павловић 2021: 37). Међутим, не могу се све лексичке јединице уметнути у било коју конструкцију, тачније, не може се било који глагол уметнути у било коју конструкцију, о чему говори принцип семантичке кохерентности: „Само оне улоге које су семантички компатибилне се могу стопити. Две улоге r1 и r2 су семантички компатибилне ако се улога r1 може посматрати као конкретан пример улоге r2 или обратно“ (Голдберг 1995: 50). Ово је у директној вези са једном од основних карактеристика које израз мора имати да би се могао идентификовати као конструкција. Та карактеристика огледа се у томе да израз мора имати колокационе преференције да би се могао одредити као конструкција (Хилперт 2014б: 21). На пример, Грис и Стефановић (2004) су, применивши квантитативну и корпусну методу под називом колострукциона анализа, анализирали глаголе *will* и *be going to*, за које се сматра да су синонимни, и дошли су до закључка да са њима колоцирају веома различите врсте глагола. Дакле, које ће лексичке јединице највероватније попунити празна места у конструкцији, или, у случају конструкције *be obliged to V*, који ће инфинитиви попунити празно место, зависи од значења саме конструкције.

Као што је већ поменуто, у конструкцији *be obliged to V*, глагол *oblige* се налази у облику прошлог партиципа *obliged*, и има функцију придева.⁴ Облик *obliged* се углавном јавља након глагола *feel* или *be*, док иза њега следи инфинитив са партикулом *to*. Инфинитив са партикулом *to*, у овом случају, уводи зависну нефинитну клаузу у функцији придевске допуне. Како Бајбер и др. (2002: 335) наводе у својој *Longman Student Grammar of Spoken and Written English*, придев *obliged* спада у категорију придева који контролишу постпредикатске *to*-клаузе

3 Превод цитиране литературе у раду је наш.

4 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/obliged>, приступљено 18.1.2023. у 21:25

и припада семантичкој категорији воље (willingness) и способности (ability). На основу њене форме, дату конструкцију можемо сврстати у лексичко-модалне помоћне глаголе (*lexical-modal auxiliaries*), које Даунинг и Лок (2006: 319), поред основних модалних глагола, наводе као посебну врсту модалних реализација. Ова група глагола се састоји од помоћних глагола *be* или *have*, обично још једног додатног члана и инфинитива (нпр. *have (got) to, be bound to, be likely to*, итд.). Дакле, придев *obliged* у комбинацији са помоћним глагол *be* и инфинитивном допуном чини лексичко-модални помоћни глагол. Он, такође, означава степен извесности да ће се нешто десити.

Полазећи од тога да модалност одражава став говорника према ситуација која се описује и да се њом могу исказати могућност, вероватноћа, нужност, обавеза, способност и друго, Картер и МекКарти (2006: 670) у својој *Cambridge Grammar of English* сврставају *be obliged to* у модалне изразе са помоћним глаголом *be*, заједно са изразима као што су *be about to, be supposed to, be bound to*, итд. Картер и МекКарти (2006: 674) даље истичу да се *be obliged to* углавном односи на „обавезе које потичу изван говорника”. Другим речима, употребљава се да означи обавезе које не намеће говорник самоме себи, већ оне које намећу спољашње околности, неко друго лице или институција. Аутори у наставку такође наводе да се *be obliged to* најчешће јавља у формалним контекстима.

Да би се дата конструкција и њене колексеме испитале, потребно је применити квантитативну методу под називом колострукциона анализа. Теоријски оквир ове методе је већ поменута конструкциона граматика. Међутим, домаћи аутори се конструкционом граматику нису бавили у већој мери. Свакако, треба поменути монографију *Конструкционе шеме* Ј. Вујић (2016), која покушава да представи теорију конструкционе граматике на српском језику и то како се она може примењивати и у опису српског језика. Поред ње, К. Расулић (2010; 2018; 2019) бави се у својим радовима, такође, конструкционом граматику, чак је применивши и на српски језик при разматрању појаве метајезичке негације. Још један од аутора, који је својом монографијом *Конструкциона граматика и колострукциона анализа* покушао да конструкцију граматику приближи домаћој публици, јесте и В. Павловић (2021). Он у својој монографији представља теоријске основе конструкционих приступа, посебно се фокусирајући на голдберговску конструкцију граматику. Потом говори о квантитативном заокрету у когнитивној лингвистици, али се највише фокусира на теоријско-методолошке основе, типове и примере употребе колострукционе анализе, где чак и даје примере својих огледа из ове области. Управо је ова недовољна заступљеност, односно недовољна истраженост ове области код нас била мотив за одабир овакве теме. Сматрамо да и домаћа публика треба бити упозната са овим видом савременог истраживања језика, те је један од циљева овог рада да јој бар мало приближимо ову област.

Осим недовољне истражености ове области код нас, одабирају ове теме допринела је и недовољна заступљеност модалног израза *be obliged to* у литератури. Наиме, ретко се која граматика бави овим изразом, па чак и оне у којима је присутан не пружају довољно детаљан увид у овај израз. Од граматика које се нешто више баве овим изразом издвојили бисмо *Cambridge Grammar of English* (2006) Картера и МекКартија и *Longman Student Grammar of Spoken and Written English* (2002) Бибера и др. Стога, још један од циљева овог рада јесте да пружи детаљнију анализу употребе модалног израза *be obliged to* почевши од анализе простих колексема, као најосновнијег облика колострукционе анализе.

Дакле, главни циљ овог рада јесте да истражи колокационе преференције конструкције *be obliged to V*, тачније да одреди које глаголе ова конструкција привлачи, а које одбија, примењујући квантитативну методу под називом колострукциона анализа, коју су развили Грис и Стефанович (2003), на онлајн канадском корпусу *The Canadian Strathy Corpus*. Хипотеза овог рада је да су глаголи које конструкција највише привлачи у семантичкој вези; исто тако, да су глаголи које конструкција највише одбија, такође у семантичкој вези, као и то да се те две групе глагола међусобно разликују и да говоре нешто више о значењу саме конструкције. Треба напоменути да, иако је метода квантитативна, резултати се квалитативно анализирају.

2. Методологија и корпус

Колострукциона анализа, коју су 2003. године развили Грис и Стефанович, представља квантитативну методу у корпусној лингвистици „за проучавање односа између речи и граматичких структура у којима се оне појављују” (Штефанович 2013: 290). Као теоријски оквир ове методе углавном се узима конструкциона граматика. Сам назив методе потиче од стапања речи колокација (*collocation*) и конструкција (*construction*). Циљ је да се открије које су лексичке јединице „типичне” за дату конструкцију (Хилперт 2014а: 391). Другим речима, које лексичке јединице ће се појавити у одређеној конструкцији, која ће се појавити чешће од других, или, како то наводе Грис и Стефанович (2004: 210), колострукциона анализа се користи да се открије које лексичке јединице дата конструкција највише привлачи, а које одбија. Такође, колострукциона анализа, не само да нам открива које су лексичке јединице типичне за одређену конструкцију, већ нам открива нешто више и о самој конструкцији будући да, према принципу семантичке кохерентности, значење конструкције одговара значењима лексичких јединица које се у њој јављају (Хилперт 2014а: 392). Даље, како је Мартин Хилперт објаснио у свом раду „Колострукциона анализа” из 2014. године, како бисмо добили такве резултате, потребно нам је више од просте учесталости јављања (*simple raw frequency*), односно, потребна нам је и очекивана учесталост јављања која ће нам рећи „који се елементи чешће јављају у конструкцији него што би се очекивало пуком случајношћу” (Хилперт 2014а: 392).

Колострукциона анализа, међутим, није само једна метода, већ укључује три сродне методе које је Стефанович (2013: 291) назвао: анализа простих колексема, анализа дистинктивних колексема и анализа коварирајућих колексема. У овом раду примењујемо анализу простих колексема (Стефанович и Грис 2003), као основни облик колострукционе анализе. Ова анализа одређује које лексичке јединице дата конструкција највише привлачи, тако што нуди листу ранжираних лексичких јединица, која се може квалитативно тумачити не би ли се проценило значење саме конструкције (Хилперт 2012: 134). С обзиром на то да је нама потребна листа глагола који могу попунити празно место у конструкцији *be obliged to V*, примењиваћемо управо ову анализу.

За потребе ове анализе, користимо онлајн корпус *The Canadian Strathy Corpus*⁵, који је одабран на основу тога што представља један од уравнотежених корпуса, односно, састоји се из текстова прикупљених из часописа, говорног језика, академског дискурса и фикције, и спада у велике електронске корпусе –

⁵ <https://www.english-corpora.org/can/> , приступљено 19.1.2024. у 21:33

садржи 50 милиона речи и обухвата временски период од 1990-их до 2000-их, дакле, погодан је за истраживање.

Колострукциона анализа у овом раду извршена је у програму Excel, употребом одређених формула. Први корак анализе обухвата издвајање свих примера конструкције (*be*) *obliged to* са инфинитивном допуном (199) из корпуса. Након ексцерпирања свих примера из корпуса, потребно је идентификовати све инфинитиве и саставити листу која ће приказивати њихову учесталост јављања у конструкцији (*observed frequencies*). Ово се постиже ручним уношењем резултата у Excel табелу, преузету са канала проф. Мартина Хилперта⁶, која већ садржи све потребне формуле, док се истовремено проверава да ли на листи инфинитива нема дупликата или других облика који не представљају инфинитив. У овом случају, јавио се пример глагола *dubel*, за који се испоставило, након што смо анализирали контекст у коме се јавио, да је заправо само неконвенционална верзија глагола *double*. Као такав, представља дупликат глагола *double*, па су њихове учесталости јављања сабране, те су ова наизглед два глагола у табели представљена као једна лексичка јединица. Међутим, често се дешава да се, уз конструкцију која се испитује, јављају глаголи као што су *be*, *have* and *do*. Разлог овоме је углавном тај што су ови глаголи најфреквентнији, највише их има у корпусу.

Да би се утврдило да ли је то што се глагол *do* као допуна конструкције јавља 13 пута нешто необично, треба упоредити број јављања инфинитивних допуна у конструкцији са бројем њихових укупних појављивања у канадском корпусу. Из овог разлога, треба спровести још једну претрагу корпуса, односно, треба претражити свих 198 глагола који се јављају као инфинитивна допуна конструкције *be obliged to* да би се за сваки глагол добио број његовог укупног појављивања у корпусу. Дакле, претходној листи глагола, која садржи бројеве њихових јављања у конструкцији, треба додати и број њихових појављивања у корпусу, тако да табела прво приказује све инфинитивне допуне, њихове учесталости јављања у конструкцији, те њихове учесталости јављања у самом корпусу. Међутим, да бисмо применили колострукциону анализу, потребна су још два броја: први је број појављивања конструкције *be obliged to V* у корпусу (331), а други је укупан број појављивања свих елемената који би се потенцијално могли наћи у датој конструкцији; у овом случају, укупан број појављивања свих инфинитива у канадском корпусу (1,118,514).

Као што је већ речено, сви добијени подаци морају бити ручно унети у Excel табелу са већ унетим формулама. Када су сви потребни подаци унети, табела прво наводи све инфинитивне допуне и њихове уочене и очекиване учесталости јављања у конструкцији (*observed and expected frequencies*), као и њихов степен привлачења или одбијања у односу на конструкцију, који је, као и очекиване учесталости јављања, већ израчунат јер, као што је поменуто изнад, табела коју користимо већ има све потребне формуле. Табела са подацима о учесталости

6 Youtube видео снимак проф. Мартина Хилперта који објашњава колострукциону анализу и нуди пример Excel табеле са већ унетим свим потребним формулама; формула за израчунавање очекиване учесталости јављања: $= (C2 * D2) / E2$, формула за одређивање да ли дати глагол конструкција привлачи или одбија: $= IF(B2 > F2, "attracted"; "repelled")$, формула за израчунавање индекса снаге колострукционе везе (*LogLikelihood*): $= 2 * (B2 * LOG(B2; EXP(1))) + D2 * LOG(D2; EXP(1)) + C2 * LOG(C2; EXP(1)) + E2 * LOG(E2; EXP(1)) - (B2 + D2) * LOG(B2 + D2; EXP(1)) - (B2 + C2) * LOG(B2 + C2; EXP(1)) - (D2 + E2) * LOG(D2 + E2; EXP(1)) - (C2 + E2) * LOG(C2 + E2; EXP(1)) + (B2 + D2 + C2 + E2) * LOG(B2 + D2 + C2 + E2; EXP(1))$
https://www.youtube.com/watch?v=5Mfv_6kzNXo, приступљено 23.1.2024.

потребним за анализу простих колексема која се користи за израчунавање корелације између варијабли дата је у наставку.

	глагол	сви остали глаголи	укупно
конструкција	1		3
све остале конструкције			
укупно	2		4

Табела 1. Подаци о учесталости потребни за анализу простих колексема

Податке о учесталости који су неопходни за анализу простих колексема добијамо одговорима на следећа следећа четири питања:

1. Колико често тај глагол налазимо у конструкцији?
2. Колико често тај глагол налазимо у корпусу?
3. Колико често налазимо конструкцију у корпусу?
4. Колико има глагола (инфинитива) у корпусу?

Када смо одговарајући на наведена питања добили неопходне податке, формуле у Excel табели користе унете податке како би израчунале остале податке који недостају. На пример, формула која служи за израчунавање очекиване учесталости функционише тако што податак добијен одговором на друго питање помножи са податком добијеним одговором на треће питање, па добијени резултат подели са податком добијеним одговором на четврто питање. Најбитнији податак ове анализе је снага колострукционе везе која се израчунава помоћу статистичког теста под називом Log Likelihood. Израчунати податак нам говори колико је снага колострукционе везе између глагола и конструкције јака, другим речима, колико јако конструкција привлачи дати глагол, те се из тог разлога тај податак назива *индекс снаге колострукционе везе*. Грис (2012: 93) наводи да што је та вредност виша, то је снага колострукционе везе јача.

Након што смо добили потребне податке одговарајући на претходно наведена питања и применили неопходне формуле у Excel-у, наш је задатак да добијеним резултатима дамо смисао. Резултати, односно добијена листа, могу се тумачити квалитативно, како би се проценило значење, односно семантички аспект саме конструкције. Највећи допринос било би откриће да међу глаголима које испитивана конструкција привлачи постоје групе глагола које су семантичкој вези.

3. Резултати и дискусија

Када прибавимо све потребне податке, добијамо табелу која наводи све инфинитивне допуне које се јављају као колексеме дате конструкције, њихову учесталост јављања у конструкцији, њихову очекивану учесталост јављања, као и колону која приказује да ли сваки глагол појединачно дата конструкција привлачи или одбија. Тај податак се добија тако што се учесталост јављања глагола у конструкцији упоређује са очекиваном учесталошћу његовог јављања. Ако се глагол у конструкцији јавља више пута него што је очекивано, то значи да конструкција тај глагол привлачи. Последња колона, као што је већ поменуто, представља индекс снаге колострукционе везе (LogLikelihood), који се израчунава користећи формуле у Excel табели. Такође, потребно је разврстати податке на основу индекса снаге колострукционе везе користећи алат *Sort* који је доступан у Excel-у. Када то урадимо, листа глагола ће се преуредити у складу са индексом снаге колострукционе везе; глаголи са већим индексом ће се померити на врх листе, док ће се глаголи са

мањим спустити на крај листе. Након тога, потребно је искористити још један од алата у Excel-у, *Filter*, како би се листа још једном преуредила, сада на основу тога да ли конструкција привлачи или одбија дате глаголе. Прво филтрирамо табелу тако што из падајуће листе бирамо само глаголе које конструкција привлачи; на овај начин добијамо листу глагола које дата конструкција привлачи и који су распоређени према њиховом индексу снаге колострукционе везе, односно глаголи са највећим индексом биће на врху листе, што би значило да су ти глаголи они које дата конструкција највише привлачи. Исти поступак мора бити примењен како бисмо добили листу глагола које конструкција највише одбија. Дакле, понављамо процес, само при филтрирању табеле из падајуће листе бирамо глаголе које конструкција одбија, уместо оних које привлачи. И у овом случају на врху листе биће глаголи са највећим индексом снаге колострукционе везе, само што то сада значи да те глаголе конструкција највише одбија. Другим речима, сада имамо две табеле, једна приказује глаголе које конструкција највише привлачи, а друга, глаголе које конструкција највише одбија.

Како бисмо јасније приказали како добијени резултати изгледају и како их треба тумачити, у наставку је дата табела која приказује пример једног анализираних глагола:

Глагол	Учесталост јављања глагола у конструкцији	Учесталост јављања глагола у корпусу	Учесталост јављања конструкције у корпусу	Учесталост јављања инфинитива у корпусу	Очекивана учесталост јављања глагола у конструкцији	Obs > Exp (уочена > очекивана учесталост)	Log Likelihood (ISKB)
renounce	2	73	331	1118514	0,02	attracted	14,09

Табела 2. Пример како треба тумачити добијене резултате

Табела 2 прво приказује глагол, затим учесталост јављања глагола у конструкцији и у корпусу, па учесталост јављања конструкције у корпусу, те учесталост јављања свих инфинитива у корпусу. Сви досад наведени подаци су они који су прибављени претрагом корпуса, док следеће три колоне представљају оне податке који су аутоматски израчунати када су сви претходни подаци унети у табелу, помоћу формула које су, такође, већ унете. Дакле, следећа колона представља очекивану учесталост јављања глагола у конструкцији, док следећа наводи да ли конструкција дати глагол привлачи или одбија. Последња колона представља индекс снаге колострукционе везе. Када сагледамо све добијене податке, можемо уочити да се глагол *renounce* у конструкцији јавља два пута, док је његова очекивана учесталост 0,02, што је сасвим логично узевши у обзир све остале податке (да се он у корпусу јавља само 73 пута, да се конструкција у корпусу јавља 331 пут, итд.). Када се ове две учесталости упореде, резултати показују да конструкција привлачи овај глагол јер је стварна учесталост јављања већа од очекиване. И последња колона приказује индекс снаге колострукционе везе (14,09), на основу које можемо закључити да је привлачност између овог глагола и конструкције солидне јачине.

Као што је већ речено, резултати су анализирани квалитативно, и то на основу значења самих глагола, преузетих са онлајн Кембрицовог речника⁷, по- том, регистра коме припадају, као и на основу тога да ли спадају у групу глагола који означавају радњу, тзв. динамичне глаголе, или у групу глагола који означа- вају стање, тзв. стативне глаголе. За потребе овог рада користићемо првих два- десет глагола из обе табеле.

Глагол	Учесталост јављања глагола у конструкцији	Учесталост јављања глагола у корпусу	Учесталост јављања конструкције у корпусу	Учесталост јављања инфинитива у корпусу	Очекивана учесталост јављања глагола у конструкцији	Obs > Exp (уочена > очекивана учесталост)	Log Likelihood (ИСКВ)
renounce	2	73	331	1118514	0,02	attracted	14,09
comply	3	735	331	1118514	0,22	attracted	10,15
inform	3	839	331	1118514	0,25	attracted	9,42
refinance	1	18	331	1118514	0,01	attracted	8,42
eke	1	22	331	1118514	0,01	attracted	8,03
remit	1	23	331	1118514	0,01	attracted	7,95
pay	9	10045	331	1118514	2,97	attracted	7,77
downsize	1	27	331	1118514	0,01	attracted	7,64
disclose	2	440	331	1118514	0,13	attracted	7,17
surrender	2	447	331	1118514	0,13	attracted	7,11
resign	2	447	331	1118514	0,13	attracted	7,11
implicate	1	46	331	1118514	0,01	attracted	6,60
warn	2	561	331	1118514	0,17	attracted	6,27
scrutinize	1	61	331	1118514	0,02	attracted	6,05
bribe	1	65	331	1118514	0,02	attracted	5,92
enrol	1	70	331	1118514	0,02	attracted	5,78
reassess	1	74	331	1118514	0,02	attracted	5,67
withdraw	2	662	331	1118514	0,20	attracted	5,67
assimilate	1	93	331	1118514	0,03	attracted	5,23
redeem	1	94	331	1118514	0,03	attracted	5,21

Табела 3. Глаголи које конструкција *be obliged to* највише привлачи

Табела 3 приказује 20 глагола које конструкција *be obliged to* највише при- влачи. Као што можемо видети, глагол *renounce* је први на листи, са највећим индексом снаге колострукционе везе (14,09), што је оправдано тиме што се на основу свих прибављених података очекивало да се овај глагол јави мање од јед- ног пута (0,02), а он се јавља чак два пута. Следећи глагол, *comply*, има нешто мањи индекс снаге колострукционе везе, док се он у конструкцији јавља три пута иако је његов очекивани броје јављања 0,22. Разлог зашто глагол *renounce* има већи индекс снаге колострукционе везе у поређењу са глаголом *comply* је тај

⁷ <https://dictionary.cambridge.org/>, приступљено 7.2.2024. у 17:43

што се он у корпусу јавља много ређе (73) од глагола *comply* (735), итд. Увидом у значење ових глагола, примећено је да већина њих има нешто заједничко. Наиме, већина њих има исто суштинско значење, „одрећи се нечега” или „предати нешто”, било да је у питању нешто апстрактно или нешто конкретно, углавном зато што нема друге опције или решења. Штавише, ово значење може бити повезано са концептом *контироле*, било да подразумева предавање контроле неком другом или стање у коме агенс једноставно више не контролише нешто. На пример, глагол *renounce*, који представља колексему коју конструкција највише привлачи, подразумева значење „формално или јавно рећи да више не поседујете, не подржавате, не верујете у нешто, или немате везу са нечим”⁸, што се може протумачити као одрицање од властита, подршке, веровања или везе са нечим. Затим, глагол *comply*, који представља други по реду глагол који конструкција највише привлачи, има значење „понашати се према наређењу, скупу правила или захтеву”⁹, што се може протумачити на нешто апстрактнијем нивоу. Наиме, ако неко поступа у складу са наредбом, скупом правила или захтевом, он више не контролише ситуацију, што подразумева интерпретативно значење препуштање контроле ситуације некоме или нечему другом, или, са друге стране, одрицање од слободне воље. Када је у питању глагол *downsize* интерпретација је, такође, нешто апстрактнија. Значење овог глагола, „смањити компанију или организацију смањењем броја људи који раде за њу”¹⁰, имплицира губитак радника и престанак поседовања веће компаније; дакле, може се тумачити као радња при којој се агенс одриче свог досадашњег начина пословања. У случају глагола *pay*, на пример, значење подразумева одрицање од новца, престанак поседовања истог, те би то био пример одрицања од нечег конкретног. Слична интерпретација се може применити и на глаголу *remit* који у свом значењу подразумева трансфер, односно губитак новца. Глагол *bribe* такође подразумева одрицање од нечег конкретног, укључујући новац, зарад добијања нечије услуге¹¹; у овом случају агенс из ове радње нешто добија, али губитак и даље постоји. Затим, глаголи као што су *inform*, *warn*, *implicate* и *disclose* се такође могу тумачити на начин да се неко нечег одриче, или препушта нешто неком другом. Наиме, ако неко подели одређену информацију са неким, или открије тајну, он је више не поседује, или, ако некога упозори на нешто, такође даје информацију, препушта је другом. Потом, глаголи попут *surrender* и *resign* имају везе са препуштањем контроле, одрицањем слободе, радног места, итд, док се глагол *withdraw*, на основу контекста у ком се јавља у корпусу („*would the judges be obliged to withdraw from the Guild?*”, „*[high school students] ... they should be obliged to withdraw.*”), може протумачити као одрицање досадашњег статуса, позиције, јер подразумева значење престанка припадања организацији и обавеза према њој¹². Међутим, треба напоменути да постоје одређени глаголи на листи који не подлежу предложеној генерализацији јер немају значење „одрицања” и чак ни анализом контекста у ком се јављају у корпусу не могу бити сврстани у исто семантичко поље. То су глаголи попут *scrutinize* и *reassess* који спадају у когнитивне глаголе, дакле, подразумевају одређене менталне процесе. Затим, глагол *eke* за који је, након анализираног контекста у ком се јавља у корпусу, утврђено да се јавља у оквиру фразе *eke out a*

8 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/renounce> , приступљено 24.1.2024. у 03:11

9 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/comply> , приступљено 24.1.2024. у 03:19

10 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/downsize> , приступљено 24.10.2024. у 03:21

11 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bribe> , приступљено 10.10. у 02:38

12 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/withdraw> , приступљено 10.10.2024. у 02:58

living чије је значење „зарадити таман толико за живот”¹³, потом глаголи *enrol* и *assimilate* који имају значење придруживања одређеној групи, као и глаголи *refinance* и *redeem* који се значењски не могу повезати са осталим глаголима са листе. Дакле, можемо закључити да се ова врста тумачења може применити на глаголе који означавају било какву врсту трансфера (трансфер новца, информација) или промене (промена понашања, статуса, начина пословања) при којима је агенс радње на губитку, док се глаголи који у основи немају ово значење не могу интерпретирати на овај начин, али их не треба занемарити.

Поред тога, већина ових глагола припада формалном регистру и користи се у формалнијим ситуацијама, као *renounce*, *implicate*, *remit*, итд. Такође, већина ових глагола припада групи глагола који означавају радњу (*dynamic/action verbs*), пре него стање. Ово одговара главној употреби конструкције коју су предложили Картер и МекКарти (2006: 674) у својој *Cambridge Grammar of English: A Comprehensive Guide: Spoken and Written English Grammar and Usage*. Наиме, аутори тврде да је главна употреба конструкције *be obliged to* изражавање обавезе. С обзиром на то да је дефиниција речи обавеза „нешто што се мора урадити”¹⁴, логично је очекивати неку врсту радње, отуда и привлачност глагола радње, односно динамичних глагола. Битно је поменути и да доста глагола означава одређене вербалне радње: *inform*, *comply*, *renounce*, *implicate*, итд. Дакле, обавезе исказане конструкцијом *be obliged to* нису ограничене на физичке радње, већ укључују, и то већим делом, обавезе које се односе на одређене говорне чинове, али и на когнитивне процесе о чему сведоче глаголи *scrutinize* и *reassess*.

Глагол	Учесталост јављања глагола у конструкцији	Учесталост јављања глагола у корпусу	Учесталост јављања конструкције у корпусу	Учесталост јављања инфинитива у корпусу	Очекивана учесталост јављања глагола у конструкцији	Obs > Exp (уочена > очекивана учесталост)	Log Likelihood (ИСКВ)
have	2	217587	331	1118514	64,39	repelled	100,47
be	6	258306	331	1118514	76,44	repelled	97,38
see	1	39275	331	1118514	11,62	repelled	16,00
get	1	37644	331	1118514	11,14	repelled	15,15
back	1	35678	331	1118514	10,56	repelled	14,13
do	13	100250	331	1118514	29,67	repelled	11,10
work	3	42412	331	1118514	12,55	repelled	10,24
study	1	23737	331	1118514	7,02	repelled	8,04
go	2	28760	331	1118514	8,51	repelled	7,10
point	1	20460	331	1118514	6,05	repelled	6,43
come	2	24296	331	1118514	7,19	repelled	5,18
change	1	17557	331	1118514	5,20	repelled	5,04
question	1	16362	331	1118514	4,84	repelled	4,48
order	1	14512	331	1118514	4,29	repelled	3,64

13 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/eke-out>, приступљено 9.10.2024. у 21:59

14 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/obligation>, приступљено 24.1.2024. у 03:56

show	1	14029	331	1118514	4,15	repelled	3,43
become	1	13883	331	1118514	4,11	repelled	3,36
act	1	13607	331	1118514	4,03	repelled	3,24
support	2	19132	331	1118514	5,66	repelled	3,12
believe	1	13173	331	1118514	3,90	repelled	3,05
let	1	13044	331	1118514	3,86	repelled	2,99

Табела 4. Глаголи које конструкција *be obliged to* највише одбија

Табела 4 приказује 20 глагола које конструкција *be obliged to* највише одбија. Прва два глагола, који имају највећи индекс снаге колострукционе везе, јесу глаголи *have* и *be*. Међутим, може се рећи да је ово било донекле очекивано јер ова два глагола спадају у примарне и најфреквентније глаголе у енглеском језику (Бајбер и др. 2002: 103–106). Оба глагола могу функционисати као главни и помоћни глаголи, штавише, глагол *have* може имати више различитих значења. Наиме, може означавати припадност, може се користити да опише породичне везе, радње које се односе на јело и пиће, да додели апстрактни квалитет некој особи, да означи да је неко узроковао да се нешто уради (*causative have*), итд. (према Бајбер и др. 2002: 136–137). Стога се и могло очекивати да ће ови глаголи заузети прва места на листи, односно може се претпоставити да те њихове позиције нису условљене датом конструкцијом, већ представљају резултат њихове фреквентности. Анализирајући ове глаголе, уочили смо да су сви они уобичајени у свакодневној употреби језика и свакодневној комуникацији, те припадају неформалном регистру (нпр. *go, work, study, change, show*, итд.). Поред тога, сви глаголи, осим прва три, спадају у групу глагола који означавају радњу, односно у динамичне глаголе, што, као што је већ поменуто, одговара основној употреби ове конструкције. Штавише, група глагола са ове листе углавном означава неку физичку радњу или процес, као на пример *study, work, show, point*, итд. Прва три глагола, *have, be*, и *see*, који се издвајају од ове групе динамичних глагола, могу се сврстати у стативне глаголе, односно глаголе који означавају стање. Међутим, из већ наведених разлога, глаголе *have* и *be* можемо искључити из анализе, што нас оставља са глаголом *see* који спада у глаголе који означавају чула (нпр. *taste, see, smell, feel*). Међутим, за ове глаголе се често каже да спадају у динамичне глаголе када означавају вољне радње, а не перцепцију. У корпусу се глагол *see* јавља у оквиру фразалног глагола *see to something* (*The State and the citizens are obliged to see to its conservation and restoration*) када има значење „учинити нешто што се мора урадити”¹⁵, стога у овом случају представља динамични глагол. Дакле, динамични глаголи преовладавају и овде. Што се тиче значења самих глагола, као што је већ поменуто, они су повезани на основу тога што означавају неку врсту радње. Радње исказане овим глаголима углавном подразумевају оне из којих агенс нешто добија, било нешто конкретно или апстрактно. У ову групу глагола можемо сврстати глагол *study*, који има значење „научити нешто о одређеном предмету, посебно на образовном курсу или читајући књиге”¹⁶, такође подразумева радњу из које се нешто добија, у овом случају то би било знање о одређеној теми. Потом, глагол *do* који поред тога што се у корпусу јавља као помоћни глагол у ситуацијама када се избегава понављање главног глагола, јавља се у вели-

15 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/see-to>, приступљено 11.10.2024. у 01:03

16 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/study>, приступљено 7.2.2024. у 17:14

ком броју и са значењем деловања¹⁷ које резултира одређеним последицама које су управо оно што агенс добија из ове радње. Затим, глагол *work* који подразумева обављање одређеног посла, посебно оног који се обавља како би се зарадио новац¹⁸, означава радњу из које агенс неминовно добија зараду. Глагола *order*, који има значење „тражити да се нешто направи, достави или испоручи, посебно у ресторану или продавници”¹⁹, поново подразумева радњу у којој агенс нешто добија, у овом случају своју поруџбину. Потом, глагол *question* такође може бити протумачен у овом смислу, јер он има значење „питати некога о нечему, посебно званично”²⁰, што подразумева да ће агенс из ове радње добити одговор на своје питање. Када је у питању глагол *act*, он се у корпусу јавља са значењем „учинити нешто зарад одређене сврхе”²¹, а ако постоји сврха, постоји и бенефит из те радње, као што је остварење одређеног циља. Међутим, треба напоменути да и у овом случају постоје одређени глаголи на листи који не подлежу предложеној генерализацији јер не означавају радњу из које агенс нешто добија. У ове глаголе можемо сврстати глагол *get*, који се у корпусу јавља као део фразалног глагола *get up* са значењем „пробудити се и устати из кревета”²² који, као такав, подразумева промену стања, али и положаја. Слични овом глаголу јесу глаголи *go* и *come*, који подразумевају промену положаја, односно представљају глаголе кретања. Још један глагол који подразумева промене јесте глагол *change* – у корпусу се налази пример који се односи на промену имена. Постоје и глаголи који указују на одређене вербалне радње као што су глагол *let* у оквиру фразе *let me know* и глагол *point* у оквиру фразалног глагола *point out*. Такође, можемо издвојити глаголе са значењем подршке као што су глагол *support* (у корпусу се налазе примери који се односе на финансијску подршку) и глагол *back* у оквиру фразалног глагола *back up*. Посебно треба издвојити глагол *believe* као когнитивни глагол који не подразумева физичке и вербалне радње, већ менталне процесе. Дакле, можемо закључити да се ова врста тумачења може применити на глаголе који означавају било какву врсту радње која доноси одређене резултате које су бенефицирајуће по агенса, док се глаголи који у основи немају ово значење, као што су глаголи кретања, когнитивни и одређени фразални глаголи, не могу интерпретирати на овај начин, али их не треба занемарити.

На основу овако анализираних резултата, можемо закључити да глаголи које конструкција највише привлачи припадају формалном регистру и углавном имају исто основно значење, „одређи се нечега”, и то углавном против своје воље. Са друге стране, глаголи које конструкција највише одбија припадају неформалном регистру и обично означавају неку врсту радње из које агенс углавном нешто добија, има одређену бенефицију. Обе групе глагола већински чине глаголи који спадају у динамичне глаголе, односно, глаголе који означавају радњу.

Као што можемо видети, основна разлика између глагола које конструкција највише привлачи и оних које конструкција највише одбија, јесте првенствено у регистру којем припадају. Међутим, иако обе групе глагола спадају у групу глагола који означавају радњу, односно, у динамичне глаголе, постоји тенденција да група глагола које конструкција привлачи означава вербалне радње (нпр. *inform*,

17 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/do>, приступљено 11.10.2024. у 01:30

18 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/work>, приступљено 7.2.2024. у 17:18

19 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/order>, приступљено 7.2.2024. у 17:29

20 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/question>, приступљено 7.2.2024. у 17:33

21 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/act>, приступљено 11.10.2024. у 01:58

22 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/get-up>, приступљено 11.10.2024. у 01:13

comply, renounce, implicate, итд.), док група глагола које конструкција одбија означава неку физичку радњу (нпр. *work, come, act, show*, итд.).

Док прва група глагола укључује глаголе који означавају „одрицање од нечега”, углавном јер нема друге опције, односно нешто што се противи слободној вољи, што је условљено околностима или ситуацијама, другу групу чине глаголи који означавају радње из којих агенс нешто добија. Ово је, донекле, у складу са основним значењем конструкције: „бити приморан да нешто урадиш или осећаш да нешто мораш да урадиш”²³, будући да ће неко, само ако је приморан, урадити нешто против своје воље, док, са друге стране, ако агенс из одређене радње нешто добија, има одређене бенефиције, степен приморавања ће бити знатно мањи. Отуда конструкција *be obliged to* управо привлачи прву групу глагола, док другу одбија.

Такође, на основу тога што ова конструкција има тенденцију да привлачи глаголе који означавају вербалне радње, а одбија оне који означавају физичке радње, можемо закључити да се ова конструкција више употребљава да значи обавезе које се тичу одређених говорних чинова, пре него физичких радњи.

4. Закључак

Ослањајући се на конструкциону граматику као теоријски, и на колострукциону анализу као методолошки оквир овог рада, испитали смо конструкцију *be obliged to V* и установили које инфинитивне допуне дата конструкција привлачи, а које одбија. Циљ је био да се стекне јаснији увид у семантику конструкције, односно да се одреди како су глаголи које конструкција привлачи семантички повезани једни са другима, исто тако, како су глаголи које конструкција одбија, такође, семантички повезани једни са другима, и како се ове две групе глагола неминовно разликују.

С обзиром на то да се конструкција у корпусу јавља само 331 пут, можемо закључити да њена употреба није толико честа. Ово, међутим, није неочекивано јер се конструкција *be obliged to V* највише употребљава у формалним контекстима.

Квалитативно анализирани резултати су показали да глаголи које конструкција највише привлачи припадају формалном регистру, спадају у глаголе који означавају радњу, која углавном подразумева „одрицање од нечега”, док једна група ових глагола, коју је битно издвојити, означава вербалне радње. Међутим, треба напоменути да се поједини глаголи издвајају из ове групе (нпр. когнитивни и фразални глаголи), јер не припадају истом семантичком пољу. Са друге стране, глаголи које конструкција највише одбија припадају неформалном регистру и спадају у глаголе који означавају радњу из које агенс углавном нешто добија. И у овом случају се поједини глаголи значењски издвајају из ове групе (нпр. когнитивни глаголи, фразални глаголи, глаголи кретања), јер не припадају истом семантичком пољу. Стога, осврнувши се на хипотезу рада са самог почетка да ће глаголи које конструкција највише привлачи бити у одређеној семантичкој вези, као и да ће глаголи које конструкција највише одбија, такође бити у семантичкој вези, ова хипотеза се потврђује, са изузетком појединих наведених глагола. Исто тако, хипотеза да ће се ове две групе глагола међусобно разликовати је такође потврђена. Што се тиче значења саме конструкције, дошли смо до закључка да ова конструкција, осим што се јавља у формалном језику и више се употребљава

23 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/obliged>, приступљено 24.1.2024. у 19:10

да означи обавезе у којим агенс нужно нешто губи, има тенденцију да означава обавезе које се тичу вербалних радњи, али и оне које се тичу когнитивних процеса; тако је потврђена и хипотеза да ће се на крају анализе стећи ближи увид у семантику саме конструкције.

Међутим, мора се напоменути да су изведени закључци засновани на једном корпусу који садржи само 50 милиона речи, па би као предлог за даља истраживања могло бити коришћење већег корпуса или поређење употребе конструкције у различитим корпусима или дијалектима.

Извори

- Cambridge University Press. (n.d.). *Cambridge dictionary*. Приступљено 7.2.2024. у 17:43 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
- Дејвис 2008: М. Davies. *The Strathy Corpus of Canadian English*. Приступљено 19.1.2024. у 21:33 <https://www.english-corpora.org/can/>

Литература

- Бајбер и др. 2002: D. Biber, S. Conrad, G. N. Leech, *Longman Student Grammar of Spoken and Written English*. Harlow Essex England: Longman.
- Голдберг 1995: А. Е. Goldberg, *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Грис 2012: S.T. Gries, *Collostructions*. In Peter Robinson (eds.), *The Routledge Encyclopedia of second language acquisition*. New York and London: Routledge, Taylor&Francis Group, 92-95.
- Грис и Стефанович 2004: S.T. Gries, A. Stefanowitsch, *Extending collostructional analysis: A corpus-based perspective on alternations*. International journal of corpus linguistics, 97- 129.
- Даунинг и Лок 2006: А. Downing, P. Locke, *English grammar: A university course*. Routledge.
- Картер и МекКарти 2006: R. Carter, M. McCarthy, *Cambridge Grammar of English: A Comprehensive Guide: Spoken and Written English Grammar and Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Микаелис 2004: L. A. Michaelis, Type Shifting in Construction Grammar: An Integrated Approach to Aspectual Coercion. *Cognitive Linguistics* 15: 1-67.
- Павловић 2021: В. Павловић, *Конструкциона граматика и колострукциона анализа*. Ниш: Универзитет, Филозофски факултет.
- Стефанович 2013: А. Stefanowitsch, Collostructional analysis. In Thomas Hoffmann, and Graeme Trousdale (eds), *The Oxford Handbook of Construction Grammar*, 290-306.
- Хилперт 2012: М. Hilpert, Diachronic collostructional analysis: How to use it and how to deal with confounding factors. In Kathryn Allan and Justyna A. Robinson (eds.), *Current Methods in Historical Semantics*, 133-160. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton.
- Хилперт 2014а: М. Hilpert, Collostructional analysis. In *Corpus methods for semantics: Quantitative studies in polysemy and synonymy*, 391-397
- Хилперт 2014б: М. Hilpert, *Construction grammar and its application to English*. Edinburgh University Press.

COLLEXEMES OF THE MODAL EXPRESSION *BE OBLIGED TO*

Summary

This paper investigates the collexemes of the modal expression *be obliged to*, i.e. the construction *be obliged to V* in terms of which infinitival complements are attracted to and which are repelled by the construction. Starting from the viewpoint of Construction Grammar, that constructions are form-meaning pairings of varying degrees of complexity and schematicity, this paper aims to investigate which verbs are more likely to fill the open slot in the construction examined. Moreover, relying on the claim that constructions themselves carry meaning, it is assumed that the collexemes of this construction will be, to some extent, conditioned by the meaning of the construction itself. The core meaning of the construction is to denote extrinsic obligations, so it is expected that collexemes of the construction will denote some unwilling actions. The research was conducted on the online Canadian corpus applying the quantitative method of collostructional analysis, more precisely, the Simple Collexeme Analysis, developed by Gries and Stefanowitsch (2003). The aim of collostructional analysis is to find out which lexical items are “typical” of a given grammatical construction. Collostructional analysis is used to find out which lexical items in a given slot are most strongly attracted to a grammatical construction, and which are repelled by it. Furthermore, collostructional analysis also tells us something more about the construction itself since the meaning of the construction should correspond with the meanings of the lexical items that occur in it. Thus, by exploring which lexical items typically occur with the construction, we will obtain insight into the meaning of the construction itself. The Simple Collexeme Analysis is used to investigate which lexical items, or in our case which types of infinitival complements, typically occupy a given slot in a single grammatical construction, i.e. which lexical items the construction in question most strongly attracts. Furthermore, it also provides us with a ranked list of those lexical items which is interpreted qualitatively, and the interpretation of that list usually clearly displays that lexical items which are most strongly attracted to the construction are in most cases semantically closely related. As expected, qualitatively examined results revealed that there is a semantic relation among verbs that are most strongly attracted to the construction, as well as among those that are most strongly repelled by the construction. Namely, the verbs attracted to the construction are dynamic/action verbs, belong to formal register, and tend to share a core meaning of “giving something up”. Furthermore, a lot of these verbs denote some kind of verbal action. On the other hand, the verbs repelled by the construction are also dynamic/action verbs, but they tend to denote some kind of physical action, usually one whose completion brings certain benefits to its performer. Additionally, these verbs mainly belong to the informal register, highlighting the difference between the verbs being attracted to the construction and those being repelled by it. Regarding the construction itself, it has been noticed that the construction has a tendency to express obligations related to verbal actions rather than those related to physical actions, so it may be concluded that the construction is more used for expressing obligations related to speech acts.

Keywords: Construction Grammar, construction, *be obliged to*, infinitive, collostructional analysis, corpus analysis.

Đurđina T. Jovanović